

שיעור פתיחה למסכת בבא בתרא

יסוד דין היזק ראייה

- נעסוק היום בעז"ה ביסודות של דין היזק ראייה שבו עוסקת הסוגיא הראשונה במסכתנו. נעיין בסוגייתנו ובמספר סוגיות נוספות בדברי ראשונים ואחרונים וננסה לעמוד על מקורו ועניינו של דין היזק ראייה.

סוגייתנו

- יש להכיר את המשנה ואת סוגיית הגמ' עם שתי הלישנות החולקות האם היזק ראייה שמיה היזק או היזק ראייה לאו שמיה היזק (הסוגיא מסתיימת בדף ג.) **[ניתן להסתפק במה שנלמד בסדר הבקיות].**
- ראה חידושי תורת חיים וחידושי חתם סופר בביאור לשון 'השותפין'.
- יש לעיין בדברי רש"י על המשנה בדבור המתחיל 'השותפין' בביאור דבריו של רש"י נאמרו כמה הסברים: א' הסברו של השיטה מקובצת בגליון על פי דברי הרשב"א. ב' הסברו של המהר"ם. ג' הסברו של הגר"מ פיינשטיין בהערות דברות משה. עיין בהם.
- ראה את מחלוקת הראשונים בשאלה מה הדין במקום שנהגו שלא לגדור כלל. דעות הראשונים נתפרשו בעליות דרבנן יונה, בדברי הרא"ש בסימן ו' באמצע הקטע מהמילים 'וי"מ דה"ה בחצר' עד סוף הסימן. ברשב"א בחידושים וביד רמ"ה לפרקנו בסימן לט'.
 - עוד בענין זה ראה את דברי החזו"א בבא בתרא סימן א' אות ב'.

הסוגיא בדף נט-ס.

- עיין בסוגיית הגמ' להלן נט: במשנה 'לא יפתח אדם' ובגמ' 'מאי איריא' עד 'ת"ר מעשה באדם אחד'.
- ועוד עיין שם ס. במשנה 'לא יפתח אדם' ובגמ' מנהני מילי עד 'שתשרה עליהם שכינה'.
- ראה חידושי הרמב"ן בדף נט. שכתב מהו עניינו של ההיזק ראייה.
 - ובביאור דבריו עיין מש"כ בספר הלכות קטנות ח"א סי' רעו'.
- ראה יד רמ"ה שם סי' רפ'.

מקורות נוספים

- הגמ' בכתובות עב.-עב: שמובאת בדברי ה'דברות משה' ושם עב. סוף העמוד 'ואיזוהי דת יהודית' עד עב: 'מחצר לחצר ודרך מבוי' וראה תוס' שם בד"ה 'ואלא בחצר'.

תורת חיים מסכת בבא בתרא דף ב עמוד א

השותפין שרצו לעשות מחיצה. בריש קידושין דקתני האשה נקנית כתבו התוספות [שם ב. ד"ה האשה] דלכך קתני בה"א משום דקאי אקרא דכי יקח איש אשה והכא נמי איכא למימר הכי דלכך קתני השותפין בה"א משום דקאי אהך פירקא דלעיל דאיירי בענין שותפות כמו שכתבו התוספות.

חתם סופר מסכת בבא בתרא דף ב עמוד א

השותפים שרצו לעשות מחיצה בחצר עי' תו"ח שנתעורר למ"ש תוס' ר"פ האשה ניקנת דמתחיל בה"ה הידיעה דקאי אאשה דכתוב באוריתא וה"נ מתחיל בה"ה ונדחק ופשוט דקאי אשותפים דקרא בפ' דברים ושפטתם צדק בין איש ובין גירו ודרש בספרי ומייתי רש"י בחומש דגרו היינו דיורים ושכני' ואהא קאי השותפים

שיטה מקובצת מסכת בבא בתרא דף ב עמוד א

רשב"א

השותפין שרצו וכו'. תמיה לי אמאי לא תני סתמא השותפין שרצו לעשות מחיצה בונין את הכותל באמצע ולמה פרט בחצר. ויש לומר דאי אפשר למיתני סתם דהא בעי לפלוגי בין חצר לגנה ובקעה. ואי נמי יש לומר דאצטריך בין למאן דאמר היזק ראייה שמיה היזק בין למאן דאמר לא שמיה היזק דלמאן דאמר שמיה היזק אצטריך לאשמועינן דאפילו בחצר שמיה היזק וכיון דרצו לחלוק בונין את הכותל באמצע ולמאן דאמר לא שמיה היזק נמי אצטריך דאי תנא סתם דילמא אתינן למטעי ולמימר דאפילו בבית נמי לא שמיה היזק וטעמא דרצו הא לא רצו לא קא משמע לן דדוקא בחצר הא בבית אפילו לא רצו נמי כופין זה את זה דהיזק ראייה בבית לכולי עלמא שמיה היזק וכדאמרינן בגמרא היזקא דבית שאני.

גליון

ואפשר לומר דלתרץ קושיא זו כתב רש"י ז"ל דכל חצרות ששנו חכמים לפני הבתים הם ורוב תשמישן בחצר. דללישנא קמא אתא לאשמועינן דאפילו בחצר דרוב תשמישם שם ואיכא היזק ראייה טובא לפי שמשמשים בה תדיר לא שמיה היזק וללישנא בתרא אתא לאשמועינן דאפילו היו שותפים בחצר שעומדת לפני הבתים שרואין זה את זה ויכול ליזחר שלא יעשה שם מילי דצניעותא כי אם בביתם אפילו הכי שמיה היזק.

מהר"ם מלובלין מסכת בבא בתרא דף ב עמוד א

רש"י ד"ה השותפין וכו' וכל החצרות וכו' ורוב תשמישן בחצר. נראה לי דכתב הכי משום דמסקינן בשמעתינן שטעם שבונים את הכותל באמצע היינו מטעם היזק ראייה ולכך כתב וכל חצרות וכו' דאילו החצר שאחורי הבתים אין שם רוב תשמיש ואין שם שום היזק ראייה:

עליות דרבינו יונה מסכת בבא בתרא דף ב עמוד א

מתניתין. השותפין שרצו לעשות מחיצה בחצר, בונין את הכותל באמצע. מסקנא דשמעתתא, דמתניתין היינו פלוגתא. וכיון דרצו לחלוק, בונין את הכותל בעל כרחיה, דהזק ראייה שמיה היזק. ומיירי בחצר שאין בו דין חלוקה, שאין כופין זה את זה לחלוק, אלא אם כן רצו, כדתיבא אין חולקין את החצר עד שיהא ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה. ומתניתין בעיר חדשה, או במקום שאין שם מנהג ידוע לשותפין לבנות כותל בשיתוף כשחולקים את החצר, יש מהם בונים, ויש מהם שאין בונים. ואשמעינן תנא

דמתני', שיכול כל אחד לכוף את חברו מן הדין לבנות עמו כותל, ולסלק היזק ראייה. אבל במקום שנהגו כולם שלא לבנות, שאין מקפידין על הזק ראייה אין מחייבין אותו לבנות, אלא אם רצה כנס לתוך שלו. וכדקיימא לן בגנה במקום שנהגו שלא לגדור אין מחייבין אותו, אף על גב דגינה סתם מחייבין אותו לגדור, ובגמרא מייתי מ'נה ראייה למ"ד הזק ראייה בחצר שמיה היזק. וגם יותר חמור היזק ראייה דאפילו למ"ד בחצר לא שמיה היזק, מודה בגנה כדאיתא בגמרא.

פירושי הרשב"א מסכת בבא בתרא דף ב עמוד א

איכא מרבנותא ז"ל דפירושו דאפי' למ"ד היזק ראייה שמיה היזק וכל שרצו בונין את הכותל בעל כרחן ה"מ בעיר חדשה וכ"ש במקום שנהגו ממש לגדור אבל במקום שנהגו כולן שלא להקפיד על היזק ראייה אין מחייבין אותו לבנות אלא אם רצה כנס לתוך שלו ובונה, והביאו ראייה מהיזק ראייה דגנה דחמיר טפי מהיזק דחצר דאפי' מאן דאמר דלא שמיה היזק בחצר בגנה מודה וכדאמר' בגמ' גינה שאני ואפי' משמע בגמ' דדוקא סתם גנה מחייבין אותו הא מקום שנהגו שלא לגדור אין מחייבין אלמא כל שכן בחצר דלא חמיר כולי' האי דאם נהגו שלא לגדור אין מחייבין, ואין דינם יפה בעיני דאפי' תמצא לומר דבגנה מקום שנהגו שלא לגדור אין מחייבין אותו בחצר מחייבין אותו ולא אמרו בגמ' דגינה חמירא אלא למ"ד היזק ראייה לא שמיה היזק אבל למ"ד שמיה היזק ודאי חצר חמור טפי, ותדע לך דאפי' במקום שנהגו שלא לגדור בחצר מחייבין אותו מדקתני במתני' הכל כמנהג המדינה ואמר' עלה בגמ' הכל לאיתו' הוצא ודפנא ומדקאמר' לאיתו' הוצא ודפנא ולא קאמר לאיתו' כל מידי ואפי' מחצלת ש"מ שאין הולכין אחר המנהג בפחות מהוצא ודפנא דמנהג טעות הוא וכן כתב רת"ם ז"ל, וכיון שכן הגע עצמך בפחות מהוצא ודפנא אין מנהגם מנהג, שלא לגדור כלל לא כל שכן, ואפי' תאמר דשאני התם דכיון שמקפידין אין שמירתן בפחות מיכן שמירה לפי שצריך לצעוק תמיד על חברו כשתפול מחיצתו ומה בכך כבר נהגו שלא להקפיד על מה שמזיקו בין פילה לבנין. ועוד דאפי' בגנה נמי מוכח בירושלמי דאפי' במקום שנהגו שלא לגדור מחייבין אותו וגרסו' התם תני בגינה בין מקום שנהגו לגדור בין מקום שנהגו שלא לגדור כופין אבל בבקעה מקום שנהגו לגדור כופין מקום שנהגו שלא לגדור אין כופין, ולפ"ז הא דאמר' בגמ' וכן בגנה סתם כמקום שנהגו לגדור דמי ומחייבין אותו לאו למימרא דבמקום שנהגו שלא לגדור אין מחייבין אלא אידי דבעי למימר דבקעה סתם כמקום שנהגו שלא לגדור ואין מחייבין אמר דגנה סתם מחייבין שכו דרכם להקרב הענינים. כנ"ל:

חזון אי"ש ב"ב א ב

כתב הר"ש סי' ו', דאפי' נהגו שלא לגדור בחצר כופו לננות כותל ולא דמי לנינה, וזה נלמד מהא דלא תני הגא' מנהג חלל בנינה, וענין מנהג יש על צ' אופנים, אחד שהכני כעור קבטו המנהג והקנתם חלה כדון תקנת חכמים לכל ישראל, ויש מנהג שקובע הסלסל משום שכל השוכה קוין מן הקנינים ודעו לקיים את הדבר כפי המנהג, והכא בנינה מקום שנהגו שלא לגדור סתמא הקנינה והמשתתף ט"ד שלא לגדור הוא, ולפי' כדון נותן זגס בחצר לא כייסוף ל' כיון דעיינו מן קטו וחילוי התנה כדכיר' עם חכמו שלא יתחייב לננות וחילי מחייב וכמשייכ' לעיל, ונראה דהכמים השנוכו למונהג גרוע וחילן סתמא מוכרע שדעתו למחול זכותו והלכך משמדין אותו על הדין, והכתיב יש לעיין בל'ן זה דין חלוקה ונתחלה לחלוק במקום שיש מנהג שלא לבנות אם יכול לעשות לננות כותל לא אחרלא' לך שסתמא על המנהג, וצטור סי' קצ"ו מנואר דלף באבדיה ונתחלה לחלוק כופין לכותל אף שנהגו שלא לגדור, דכל מנהג גרוע מרוסס בננות נני חלס וכני חלס יודשין ולפעמים המנהג גרוע והכלכל שיקר ודעת המשתתף לסמוך על הכלכל, והיינו נמי טעמא דלס' נהגו בגיול בשמות מ"ש אין הולכין אחריו וכמשייכ' לך סי' ק"ב

יד רמ"ה מסכת בבא בתרא דף ס עמוד א

(רפ) הרי אמרו לא יפתח אדם לחצר השותפין פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון. מנא הני מילי. אי"ר חייא בר אבא אי"ר יוחנן אמר קרא וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו ותהי עליו רוח אלהים, מה ראה ראה שאין פתחיהן מכוונין זה לזה אמר ראויין הללו שתשרה עליהן שכינה. מהא שמעינן דבהא איסורא נמי איכא משום צניעותא דנשי, ואף על הא לאו גב דאחזיק נמי לא מהניא ביה חזקה. דאי ס"ד לענין דינא בלחוד קאמרין, מאי ראויין הללו שתשרה עליהן שכינה, דמשמע טעמא דאין פתחיהן מכוונין זה לזה הכי לא. ואי טעמא דדינא ותו לא, כי מכוונין נמי אמאי אין ראויין דילמא ממחל הוא דמחלי גבי הדדי. אטו מאן דמחיל היזיקה גבי חבריה גריעותא היא, אלא משום דלאו מידי דמשתריא במחילה הוא.

הערה א
דף ב פשיטא וכל מחיצה ששנו חכמים לפני ככמים כן הוצו השמועין בחצר שלכאורכ תתיה לאורכ לורך כהכז רשיי ושיון צומריהו שמתד צוב וכתב משום שנהגו שאלהיו ככמים חין שם רוב

ששן בית שער ודלם לחצר כדפשיטא ברוך ז', ולף ששנו כותל חילא דרך הפתח וגם בשער פשוט מתי שם, ולכן צלחורי ככמים וחילי לריך לפשות מחילא. חלל השמועין רשיי רכוחא דלף לפני ככמים שאלן ששן שם דגרי כהכז חלל מ"מ מריבוי הכשמישין שחצר חילא נלכיס או להכשיל לורך שם צניעותא כצ"ל וכלל מוכיח נשם ככל פת החצית, ושיון ככמותם דף ט"ב דלמך על יוללח ורלשכ פרושב חלל בחצר ח"כ לא כהכז מה לאכרס חכמי יושנה חמת פפלה וכתבי חכופ' דלף חלל קלחכ נמי חין נכ משום פריעת רלש, כרי מפרש חילא לכאכ כחצר לורך שם צניעותא מלך ריבוי כפפמיס שכולין לעם, וחין משגיחין כל כך בני רכרי שכולין לורכך שמתד שטרחה רובן חין מהחלוק, וגם שחא רח דרך הפתח חלל קל כל כך לרלח, וכששנו אכרי כפולמו חלל להכחל כפי מה ששפער לו שחרי ממתה על כך חלל מתי שפפמיס שחיל לו לחצר ולף שששן לרבר חלל מתי, חלל כשול ככמיס שם ונלכיס חמיר בחצר לא יוכלו להכשיל שם חלל להכשיל וצניעותא חללן השמועין ששנו חז' נמי לריכך לפשות כותל מלך חוק רלכ' חף ששפער נשם ככמיס כעריחא גדולה וככריות חילוס להכשיל שם ככלכל וצניעותא, ולי' לפתח נגד פתח ככרי' שחור לפתוח מטעם שרייך ללשנוטי מני רכרי ששם סס לא ירלו יותר מני רכרי, וכחא חודש יותר מנלך שאלהיו ככמים שילכס בני רכרי כלל ושיון כשמי' משייך לחין משייך חז' רשיי ושם ששנותי חול נכך.

יד רמ"ה מסכת בבא בתרא דף ד עמוד א

(לט) והא דתנן וכן בגינה מקום שנהגו לגדור מחייבין אותו. אבל בבקעה מקום שנהגו שלא לגדור אין מחייבין אותו. אסיקנא רבא הכי קאמר וכן בגינה סתם כמקום שנהגו לגדור דמי ומחייבין אותו. מכלל דמקום שנהגו לגדור אפילו בבקעה נמי מחייבין אותו ומקום שנהגו שלא לגדור אפילו גינה נמי אין מחייבין אותו. ומסתברא דהני מילי בגינה ובקעה, אבל חצר לא מהני בה מנהג למפטריה אלא אפילו מקום שנהגו שלא לגדור מחייבין אותו, דאיסורא נמי איכא דכתיב וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו מה ראה שאין פתחיהן מכוונין זה לזה אמר ראויים הללו שתשרה שכינתו מיד ותהי עליו רוח אלהים. תדע מודל קתני הכי גבי חצר אלא קא פסיק ותני בונין את הכותל באמצע שמע מינה דגבי חצר ליכא לפלוגי בין מקום שנהגו לגדור למקום שנהגו שלא לגדור, אלא לא שנה הכי ולא שנה הכי מחייבין אותו.

פירושי הרמב"ן מסכת בבא בתרא דף נט עמוד א

והוא הדין וכל שכן בהיות ראייה דנוקי אדם באדם הוא, אי משום עין רעה אי משום ליטוא בישא אי משום צניעותא

שו"ת הלכות קטנות חלק א סימן רעו

שאלה מה שנהגין לכתוב ע"ג האגרות ופגיון' חס יש כו ממש: תשובה בללו הכי נראה שיש איסור לבקש ולחפץ מסתוריו של חבירו ומה לי לא תלך רכיל לאחרים או לעלמו::